

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2025-05-14

Ärendenummer EXF-2025-00512

EXN 2025-06-16

Handläggare

Fredrik Wejde

Telefon: 031-368 13 21

E-post: fredrik.wejde@exploatering.goteborg.se

Yttrande till stadsbyggnadsnämnden över förslag om naturminnesförklaring av gränsek inom fastigheten Skår 751:93

Förslag till beslut

I exploateringsnämnden:

Exploateringsnämnden tillstyrker förslaget om naturminnesförklaring av gränsek inom fastigheten Skår 751:93 utifrån exploateringsförvaltningens tjänsteutlåtande och översänder tjänsteutlåtandet till stadsbyggnadsnämnden som exploateringsnämndens eget yttrande.

Sammanfattning

Stadsbyggnadsnämnden har beslutat om att gå ut på samråd för förslag på naturminnesförklaring, enligt 7 kap. 10 § Miljöbalken, av fyra stycken gränsekar inom kommunens fastigheter, Bö 750:797, Torp 749:66, Skår 751:93 samt Skår 751:81. Respektive samråd hanteras i separata ärenden och separata tjänsteutlåtanden.

Ekarna har tidigare varit gränsmarkeringar mellan olika gårdar och syftet med naturminnesförklaringen är att bevara gamla och grova ekar som anses vara särpräglade naturföremål.

Förslaget har sin grund i Göteborg Stads miljö- och klimatprogram vari det finns ett mål om att bilda 15 naturminnen i Staden fram tills år 2030. Stadsbyggnadsnämndens val av skyddsform grundar sig i bedömningen att en naturminnesförklaring möjliggör ett långsiktigt skydd av areellt begränsade områden samtidigt som det enklare kan anpassas till övriga samhällsutvecklande intressen.

Stadsbyggnadsnämnden valde att besluta om samråd 2025-03-25 och kungjorde beslut om samråd 2025-04-02. Exploateringsnämnden missades först att underrättas men har efter att underrättelse gjorts begärt anstånd om svar tills 2025-07-16.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Att förklara gränseken som naturminne enligt miljöbalkens regler bedöms inte utgöra några särskilda ekonomiska konsekvenser för Exploateringsnämnden.

Eken har redan idag en viss form av formellt skydd då den bedöms vara ett så kallat särskilt skyddsvärt träd (jätteträd, mycket gamla träd och grova hålträd) vilka kräver samråd med Länsstyrelsen enligt 12 kapitlet 6§ Miljöbalken om verksamhet eller åtgärd

ska utföras som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. Ett ytterligare skydd bedöms inte mer än marginellt ytterligare påverka stadsutvecklingsmöjligheter negativt.

Det utökade skyddet genom naturminnesförklaring bedöms inte påverka enskilda invånare eller det lokala näringslivet negativt.

De skötselåtgärder som behövs i form av årlig besiktning och eventuell skötsel utförs i dagsläget redan i viss mån av Stadsmiljöförvaltningen vilka även framgent kommer att utföra dessa åtgärder. Skyddsformen medger ett förtydligande av prioritering av resurser.

Bedömning ur ekologisk dimension

Naturminnesförklaringen är både enskilt och tillsammans med övriga tre förslag om naturminnesförklaringar av ekar en del i att säkra ekologiska och kulturhistoriska värden för nuvarande och kommande generationer av göteborgare. Det utgör en del i Stadens arbete med att uppnå både nationella miljömål liksom de mål Staden själv satt upp i budget och övriga politiska beslut.

Göteborgs stads budget 2025

- *Göteborg ska vara ledande i klimatomställning och ha en hög biologisk mångfald.*

Skyddet innebär en pusselbit i att nå de nationella miljömålen som ”God bebyggd miljö”, ett ”Rikt växt- och djurliv”, ”Frisk luft” samt det övergripande Generationsmålet.

Det är även till ytan en liten men ändå viktig del i att nå de uppsatta målen i Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021-2030:

- *Göteborg har en hög biologisk mångfald*
 - o *Delmål: Skydda arters livsmiljöer så att naturvärdena utvecklas*
 - o *Delmål: Öka den biologiska mångfalden i stadsmiljön*
- *Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö*
 - o *Delmål: Säkra tillgången till grönområden och nyttja ekosystemtjänster*

I programmet har Staden dessutom kvantifierat ett mål om skydd av naturminnen där startvärdet 2019 var 0 och målvärdet för 2030 är 15.

De värden som är knutna till eken ökar med ökad ålder. Gamla ekar är viktiga habitat för en mångfald av djurgrupper, växter samt svampar varav många rödlistade arter. Den föreslagna naturminnesförklaringen kommer att kvarstå även när trädet har dött förutsatt att trädet inte innebär en säkerhetsrisk.

Bedömning ur social dimension

Förslaget bedöms inte innebära några negativa konsekvenser på sociala aspekter för Stadens invånare.

Förslaget medverkar till att nuvarande och kommande generationers behov av en välfungerande och välbalanserad stadsmiljö tryggas, speciellt för de närboende. Skyddet säkerställer ett bevarande av de ekosystemtjänster som trädet innebär för framtiden.

Samverkan

Förvaltningen har bedömt att facklig samverkan inte är aktuellt i detta ärende.

Bilagor

1. TU-karta
2. Samrådshandling

Protokollsutdrag skickas till

Stadsbyggnadsnämnden

Ärendet

Stadsbyggnadsnämnden har begärt att exploateringsnämnden ska yttra sig över förslaget i egenskap av myndighet och fastighetsägare. Exploateringsnämnden har erhållit anstånd till 2025-07-16.

Beskrivning av ärendet

Göteborgs stad har genom sitt miljö- och klimatprogram åtagit sig att tills år 2030 bilda 15 naturminnen. De fyra naturminnen som nu är ute på samråd är de första naturminnena som Staden har för avsikt att inrätta.

De träd som är utpekade i de fyra naturminnena är så kallade gränsekar som på grund av sin ålder och struktur utgör en viktig biotop för många arter kopplade till äldre ekar.

Eken har utöver sitt ekologiska värde också ett kulturhistoriskt värde av att ha utgjort en levande gränsmarkering i en tid innan koordinatsatta gränsmarkeringar och GPS fanns att tillgå. Eken bedöms vara 300-500 år gammal och har därmed sett staden Göteborg växa fram och anpassats runt dess stam.

Eken växer inom stadsplan 1480K-II-3378 på mark angiven som "allmän plats: park, plantering, lekplats och dylikt". I översiktsplanen är området utpekat som "värdefull natur- och friluftsområden" och "ekologiskt särskilt känsliga områden". Eken växer i anslutning till fastigheten Skår 44:1 samt ledningsrätten 1480K-2005F389.3 men eken och tillhörande skyddat område ligger helt inom kommunens fastighet samt berör inte ledningsrätten

Kommunens roll vid bildande av och förvaltning av naturminnen

Kommuner kan likt länsstyrelsen inrätta naturminnen med stöd av 7 kap. 10§ miljöbalken samt besluta om föreskrifter enligt 7 kap. 30§ i samma lag.

Naturminnen ska användas för särpräglade naturföremål om de behöver skyddas eller förvaltas särskilt och kan även omfatta det område på marken som behövs för att bevara föremålets värde. Till skillnad från biotopskyddsområden och naturreservat som avser sammanhängande naturmiljöer är naturminnen tänkta att avse punktojekt och dess omedelbara omgivning.

Kommunen kan efter bildandet meddela dispens från de föreskrifter som finns kopplade till naturminnet men dispens bör ske restriktivt och endast om det finns särskilda skäl.

Dispens får även bara ges om det är förenligt med föreskrifternas syfte och om intrånget kompenseras. Exempel på åtgärder för vad dispens kan ges är beskärning för att skydda människor, egendom eller trädets egna stabilitet. Även allmänna intressen där alternativ lokalisering är omöjlig kan medge dispens.

För att upphäva ett inrättat beslut måste Staden fatta ett beslut om att upphäva naturminnet. Beslut om upphävande ska ske med stor restriktion.

Föreskrifter

I samband med att eken förklaras som naturminne beslutas även om föreskrifter som ska gälla för naturminnet. Dessa innebär bland annat att det är förbjudet att avverka eller på annat vis skada eken och dess rotsystem. Det är vidare förbjudet att utföra grävning, anläggningsarbete eller liknande inom det område som är kopplat till naturföremålet.

Förslagets beredning

Valet av objekt och skyddsform har sin grund i arbetet med ”Prioriteringslistan för skydd av natur, kultur och friluftsliv” som är beslutad av före detta byggnadsnämnden och nu uppdateras och förvaltas av stadsbyggnadsförvaltningen. Prioriteringslistan är framtagen och uppdateras i dialog med stadsmiljöförvaltningen, miljöförvaltningen och exploateringsförvaltningen.

Exploateringsförvaltningen har varit delaktiga i dialogen om de enskilda objekten och lämnat synpunkter under arbetets gång. Frågan har även stämts av internt inom förvaltningen utifrån markägarperspektivet samt aspekter som stadsutveckling.

Förvaltningens bedömning

Exploateringsförvaltningen delar stadsbyggnadsförvaltningens bedömning att det är motiverat att skydda gränseken inom fastigheten Skår 751:93 med naturminnesförklaring enligt miljöbalkens regler.

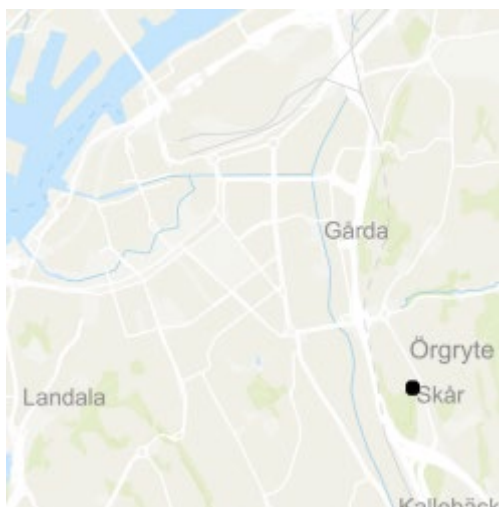
Förvaltningen ser inte att en naturminnesförklaring hindrar pågående stadsutveckling eller utgör ett hinder för framtida stadsutveckling mer än marginellt. Eken har redan ett visst formellt skydd i egenskap av att uppnå flera av de kriterier som är ställda för särskilt skyddsvärda träd, varpå åtgärder som skulle skada livsmiljön i dagsläget kräver samråd med länsstyrelsen.

Den utvalda eken skulle tillsammans med övriga tre föreslagna naturminnen utgöra en god start på vägen för att nå det mål på 15 stycken naturminnen som finns beslutat om i Stadens miljö- och klimatprogram.

Kristina Lindfors
Direktör exploateringsförvaltningen

Marie Persson
Avdelningschef mark och boende

Översiktskarta

Bilaga till tjänsteutlåtande
till exploateringsnämnden
2025-06-16. EXF-2025-00512

Detaljkarta

Naturminnesförklaring av en gränsek på fastigheten Skår 751:93 i Göteborgs Stad

Beslutshandling för naturminne

Datum: 2025-03-25

Diarienummer: SBF-2025-00290

Beslutshandlingar

Beslutshandling (denna handling, bilaga 1 till tjänsteutlåtandet).

Beslutskarta (bilaga 2 till tjänsteutlåtandet).

Beslutet

Med stöd av 7 kap. 10 § miljöbalken förklarar Stadsbyggnadsnämnden i Göteborgs Stad en ek på fastigheten Skår 751:93, Göteborg, som naturminne.

Naturminnet utgörs av en ek tillsammans med det markområde som är markerat på kartan i bilaga 2 till tjänsteutlåtandet.

Beslut om föreskrifter

Med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken beslutar Stadsbyggnadsnämnden att följande föreskrifter ska gälla för naturminnet:

1. Det är förbjudet att avverka eller på annat vis skada eken och dess rotsystem, inom det område som markerats på beslutskartan. Detta gäller även om eken dött.
2. Det är förbjudet att utföra grävning, anläggningsarbete eller liknande inom det område som markerats på beslutskartan.
3. Säkerhetsåtgärder som exempelvis beskärning eller kronavlastning får, i syfte att minimera risk för personskador eller materiella skador, utföras av förvaltaren. Detta ska i sådant fall ske med stor hänsyn till eken.
4. Naturvårdande åtgärder får utföras av förvaltaren.
5. Om eken dör eller faller omkull ska den i möjligaste mån behållas på platsen. Om detta inte är möjligt får eken och dess beståndsdelar flyttas till en lämplig plats i närområdet.
6. Göteborgs Stad har rätt att inom det område som markerats på beslutskartan uppföra skyltning som upplyser om ekens värden och skyddsbestämmelser.

Föreskrifterna ska inte utgöra ett hinder för naturminnets skötsel.

Motivering

Särpräglade naturföremål som behöver skyddas eller vårdas särskilt får förklaras som naturminne av kommunen med stöd av 7 kap. 10 § miljöbalken. Skyddet får även omfatta det markområde som krävs för att bevara naturföremålet och ge det nödvändigt utrymme.

Syftet med denna naturminnesförklaring är att bevara en gammal och grov ek som här anses vara ett särpräglat naturföremål. Eken har anknutna biologiska och kulturhistoriska värden som också avses främjas genom skötsel och eventuell skyltning.

Skötsel av naturminnet

För att syftet med naturminnesförklaringen ska uppnås ska eken skötas enligt följande:

- Eken och dess omgivning ska besiktas en gång per år, varvid minst följande parametrar ska ingå:
 - Stamomkrets
 - Vitalitet
 - Potentiella hot
 - Igenväxningsvegetation och konkurrerande vegetation
 - Risk för personskada eller materiella skador

- Åtgärdsförslag för bevarande av trädets värden.
- Eken ska skötas baserat på de åtgärdsförslag som tas fram i besiktningen.
- Eken ska hållas fri från igenväxande och konkurrerande vegetation.
- Biologiska värden ska inventeras ungefär var tredje år
- Skyltning ska uppföras för att lyfta eken och dess naturminnesförklaring. Skyltningen ska innehålla information om naturminnesförklaringen samt information om ekens anknutna biologiska och kulturhistoriska värden.

Utöver detta rekommenderas att grenar som faller ned, eller som av säkerhetsskäl behöver kapas av, i möjligaste mån lämnas kvar på marken i anslutning till naturminnet. Om det inte är möjligt att lämna kvar dem i anslutning till naturminnet bör de flyttas till lämplig plats vid andra grova ekar där de kan gynna den biologiska mångfalden.

Sammanfattning av ärendet

Göteborgs stad har inom miljö- och klimatprogrammet åtagit sig ett mål om att bilda 15 naturminnen tills år 2030. Målvärdet baseras bland annat på inventeringar och bedömningar av träd inom kommunen. Eken som här föreslås skyddas genom naturminnesförklaring är utvald med hjälp av Göteborgs stads prioriteringslista för natur, kultur och friluftsliv. Dialog har förts med miljöförvaltningen, stadsmiljöförvaltningen och exploateringsförvaltningen under arbetet med naturminnesförslag i prioriteringslistan.

Planeringsförutsättning

Föreslaget naturminne befinner sig inom stadsplanen 1480K-II-3378 på mark angiven som "Allmän plats: park, plantering, lekplats och dylikt". I Göteborg stads översiktsplan är området även en del av plats utpekad som "Värdefulla natur- och friluftsområden" och "Ekologiskt särskilt känsliga områden". Stadsbyggnadsförvaltningen bedömer att naturminnesförslaget inte är i konflikt med gällande planer. Föreslagen områdesgräns följer till viss del fastighetsgränsen för Skår 44:1 men sträcker sig inte innanför fastighetsgränsen. Detsamma gäller fastighetsgränsen för Bö 750:795 samt gränsen för ledningsrätten 1480K-2005F389.3.

Upplysningar

Beskrivning av naturminnet

Naturföremålet som avses naturminnesförklaras är en gammal och grov ek. Eken är belägen i Skår, Göteborg. Precis norr om eken finns en trappa som leder upp till ett ädellövskogsområde väster om eken. På ekens östra sida ligger icke-kommunala fastigheter. Runt omkring eken förekommer stora mängder parkslide. Eken har ännu inte åldersbestämts men är troligtvis 300-500 år gammal och uppmättes i 2024 till cirka 400–500 centimeter i omkrets. Lite hållighet förekommer i eken.

Eken är en av fyra så kallade "gränsekar" i Örgryte-området. Det är viktigt att lyfta dessa fyra ekar som en grupp, då de tillsammans berättar om en historia. De fyra ekarna har förr

i tiden agerat som levande gränsmarkörer mellan olika gårdar, därav benämningen ”gränsekar”. På den tiden, under cirka 1500-talet till första hälften av 1800-talet, var ekar högt värdesatta och nedtagande av ekar kunde ha allvarliga konsekvenser. Detta berodde till största del på att Sveriges ekbestånd tillhörde kronan och inte fick avverkas. Kring mitten av 1800-talet upphävdes dock avverkningsförbudet och i takt med att samhället byggts ut och moderniserats har ekar avverkats i hög grad, och synsättet på ekarnas värden förändrats. Idag berättar de fyra gränsekarna om en intressant historia och tillför kulturhistoriska värden till området.

Ekar har en rad ekologiska värden anknutna till sig, vilka generellt sett kommer med hög ålder, grovhet och erbjudande av olika mikrohabitat. Eken är ett av de trädslag som hyser flest värdberoende arter, däribland många rödlistade arter. De talrikaste organismgrupperna på ek är storsvampar, skalbaggar, fjärilar, steklar och lavar men ekar kan ha stor betydelse även för andra organismer som till exempel fladdermöss. Vissa artgrupper är helt beroende av just trädslaget ek och begränsade till detta. Även när eken dör lever dess värden kvar i den döda veden. Döda eller döende träd används av många arter av fåglar, insekter och däggdjur som både födosöksplats och boplats. Död ved gynnar även vissa mossor, lavar och svampar

Träd bidrar med många ekosystemtjänster, till exempel: anpassning till klimat och reglering av lokalklimat i form av skugga, temperaturutjämning, fördröjning och minskning av dagvatten, upptag av koldioxid samt minskning av partikelhalter i luft. Träd bidrar även med kulturella ekosystemtjänster som gynnar psykiskt välmående, kunskapsbyggande, inspiration och estetiska intressen, spirituell och själslig tillfredsställelse, att ge en plats en identitet, med mera.

Hänsynstagande omkring naturminnet

Föreskrifterna för naturminnet gäller enbart inom det avgränsade området. Utöver detta rekommenderas att hänsyn tas även för åtgärder utanför områdesgränsen, både till naturminnet och dess anknutna värden. Åtgärder som kan ha negativ påverkan på anknutna värden och arter bör undvikas. Om en ek exempelvis är grov med mycket hållighet och således kan vara viktig för fladdermöss, bör ljusstillsförelsen runt omkring eken planeras med särskild hänsyn. Ytterligare ett exempel på åtgärd där hänsynstagande behövs är grävarbeten, eftersom ekar kan ha väl utvecklade rotsystem och det är möjligt att dessa sträcker sig utanför naturminnesområdets gränser.

Förvaltare av naturminnet

Förvaltare av naturminnet är Göteborgs stad, Stadsmiljöförvaltningen.

Dispens från föreskrifterna

Om det finns särskilda skäl får Göteborgs stad medge dispens från föreskrifter som meddelats för naturminnet. Dispens får endast ges om det är förenligt med förbudens eller föreskrifternas syfte (7 kap. 7 och 26 §§ miljöbalken).

Upphävande av beslut

För att skyddet ska upphöra måste Göteborgs stad fatta ett beslut om upphävande av naturminnet. Om det finns synnerliga skäl får Göteborgs stad helt eller delvis upphäva beslut som meddelat enligt 7 kap. 5-6 och 10 §§ miljöbalken eller motsvarande bestämmelser i äldre lagsstiftning (7 kap. 7 § miljöbalken). Beslut om upphävande ska ske med stor restriktivitet.